

УДК 75.052 : 271.2

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2021.1.3>**Личковах Володимир Анатолійович,**

доктор філософських наук, професор

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ORCID ID: 0000-0001-6354-5161

volodymyr.lychkovakh@ukr.net

**САКРАЛЬНІ ТА МИСТЕЦЬКІ ВИМІРИ ХРАМУ СВ. МИКОЛАЯ
МІРЛІКІЙСЬКОГО ПІД АЛУШТОЮ**

Храм святителя Миколая Мірлікійського (Чудотворця) у селищі Малорічинське Алуштинського району в Криму побудовано у 2007 р. українськими майстрами (архітектор і художник-монументаліст А.Гайдамака, дизайнер Б.Дедов). Архітектурно-художня концепція храму пов'язана із сакральними конотаціями сигнатури Миколая Чудотворця як духовного «маяка», дивовижного заступника, який позбавляє від морока скорбот і навали бід «променями чудес». Водночас він і спаситель на водах, а для плаваючих на морі він – Правитель. Крім того, храмовий комплекс включає до себе і Музей морських катастроф, як меморіал пам'яті загиблих на водах. Сакральні і мистецькі виміри храму ґрунтуються на сюжетах численних чудес свт. Миколая Мірлікійського і у своїй художньо-образній цілісності викликають неповторний релігійно-естетичний ефект духовної синергії Віри, Надії, Любові для тих, хто потребує спасіння.

Ключові слова: храм свт. Миколая Мірлікійського, архітектура, монументально-декоративне мистецтво, дизайн, сакральні виміри в мистецтві, художньо-естетичні виміри сакральної архітектури, Анатолій Гайдамака.

**Lychkovakh Volodymyr. SACRED AND ARTISTIC DIMENSIONS OF THE CHURCH
OF ST. NICHOLAS FROM MYRA OF LYCIA NEAR ALUSHTA**

The Church of St. Nicholas from Myra of Lycia (Wonder-worker) in the village of Malorichynske, Alushta district, Crimea, was built in 2007 by Ukrainian masters (architect and monumental artist A. Haidamaka, designer B. Dedov). The architectural and artistic concept of the church is connected with the sacred connotations of the signature of Nicholas the Wonder-worker as a spiritual “lighthouse”, an amazing patron who relieves the gloom of sorrow and the onslaught of troubles with “rays of miracles”. At the same time, he is the savior on the waters, and for those, floating on the sea, he is the Helmsman.

The temple complex also includes the Museum of Maritime Disasters as a memorial to those killed on the waters. The sacred and artistic dimensions of the temple are based on the plots of numerous miracles of St. Nicholas of Myra and in its artistic and figurative integrity cause a unique religious and aesthetic effect of the spiritual synergy of Faith, Hope, Love for those who need salvation.

Key words: church of St. Nicholas from Myra of Lycia, architecture, monumental and decorative art, design, sacred dimensions of art, artistic and aesthetic dimensions of sacred architecture, Anatolii Haidamaka.

Постановка проблеми. Естетика Бого-спілкування ґрунтується на його духовно-чуттєвих і емоційно-виразних аспектах. Тут категорія Абсолюту доповнюється поняттям Досконалості, що означає довершену форму феномену сакрального. Мотиви повноти і досконалості Абсолютного Духу, що через еманацию викликають красу світу і людини, найбільш описані в теологічній естетиці (Д. Мануссакіс), у сучасних дослідженнях аскетико-естетичної традиції візантійської культури (В.Бичков, А.Царенок). Сакральне тут постає як теоцентрична онтологія свя-

тості та прекрасного, як духовний простір людського піднесення – анагогії до висот Духу і Богоспілкування.

Цьому сприяє репрезентація сакральних цінностей у творах релігійного мистецтва і архітектури. Святоотцівська естетика вбачала в іконі «німу проповідь», а у храмовій дії – «безтілесний театр». Sacrum християнської образотворчості утворюється, зокрема, завдяки транспозиції аскетико-естетичних цінностей ісихії (Л. Усікова) в іконографію, піснеспіви, архітектуру, літургійну дію взагалі як «синтез мистецтв» (о. П. Флоренський).

Художній аспект сакрального базується на естетизації та мистецькому оформленні релігійних святостей людського буття, віри, сповіді, духовного очищення і преображення (катарсису і метаноїї).

Огляд досліджень і публікацій. Проблема сакрального у мистецтві останнім часом активно досліджується в мистецтвознавстві, естетиці, культурології: наприклад, праці В. Головей, С. Кримського, О. Муравської, Р. Одрехівського, В. Піщанської, Н. Сиротинської, О. Смоліної, В. Шелюти, Світлани Шумило та ін. Окремий блок складають мистецтвознавчі дослідження художньої спадщини храмів України: Г. Акрідіна, І. Свенцицький, П. Жолтовський, Л. Міляєва, В. Овсійчук, Д. Степовик, О. Тарасенко [1, с. 20]. Піддано аналізу архітектуру і монументально-декоративне мистецтво багатьох храмів як у столиці, так і в окремих регіонах. Але храм Миколая Мірлікійського під Алуштою ще достатньо не досліджений у теоретичному, мистецтвознавчому і художньо-естетичному аспектах.

Мета статті – розкрити єдність сакральних і мистецьких вимірів архітектури на прикладі храму Миколая Мірлікійського (Чудотворця) в селищі Малорічнське Алуштинського району в Криму.

Виклад основного матеріалу. Християнство прийшло в Україну-Русь з кримської землі, що знаходилась у X столітті під духовним впливом Візантії. Київський князь Володимир прийняв хрещення в Корсуні (Херсонесі, нині район Севастополя) і поширив християнську віру і вчення Христове по всій Києворуській державі. Разом з новою вірою і церковною догматикою Київська Русь прийняла і візантійський архітектурний стиль, іконографію, культ святих. Шанування святості набуло вищого духовного значення. – «Дивний Бог у святих Своїх» (Пс., 68, 36).

«Всеєдність чеснот» і «всеперемагаючу благодать» християнство бачить, зокрема, у Святителі Миколаї, що був архієпископом в Мірах Лікійських, усіма відомий як Великий Чудотворець. Диякон Неаполітанський Іоанн (IX ст.) в життєписі свт. Миколая вказував: "на земній кулі немає місця так віддаленого,

такого глухого, немає усамітнення або пустині, де ні просіяли б слова та чудеса благочестивішого владика Миколи-сповідника» [Цит. по: 5, с. 45-46].

В ієрархії святих православної церкви свт. Миколай посідає найвище місце, перебуваючи в одному сакральному ряду з Ісусом Христом і Богородицею. Часто він представляється як «янголів і пророків рівностоятель». Поширеність і всезагальне прийняття культу Миколи на Русі пояснюється містичним взаємозв'язком трьох найбільш шанованих Православною церквою святих – Святителя Миколая, Преподобного Сергія Радонезького і Преподобного Серафима Саровського. Відзначається схожість їхніх життєвих доль і шляхів, а головне, – глибоке шанування ними Пресвятої Трійці, що являється в них як "освяння Трисонячного світла". Глибока віра в Русі-Україні ґрунтується також на особливостях української культурної ментальності, її кордоцентризмі, що породжує сприйняття світу як "свята", перманентне очікування дива [3]. Звідси невичерпна народна надія на «дивовижного заступника», який позбавляє від мороку скорбот і навали бід «променями чудес».

Святитель Миколай не тільки, як ніхто інший, близький до людей, які гинуть в життєвому морі скорбот і бід. Він славний і тим, що безпосередньо рятує від потоплення, виносить потопельників на сушу з глибин моря, і взагалі є «добрий керманіч Христового корабля». Як згадується в церковному співі, для плаваючих по морю він – Правитель.

Ці «морські» і «корабельні» смисли сигнатури свт. Миколи Чудотворця гідно втілилися у храмовому комплексі пам'яті загиблих на водах, що споруджений в селищі Малорічнському Алуштинського району в Криму. Нагадуючи одночасно і ковчег, і маяк, православний храм Миколая Мірлікійського немов лине над морем, здалеку виділяючись на тлі синіх небес і бірюзових вод. Висунутий на високому мису прямо в глибини морські, він символізує «надію безнадійних», пам'ять загиблих на водах, «зневіренних швидко розраду». Видимий з усіх сторін світу, білосніжний, із золотисто-сонячним сяйвом, храм нагадує слова св. Димитрія Ростовського:

«Великого Чудотворця Миколая знає весь Схід і Захід, і всі кінці земні провіщені про його чудотворення».

Храмовий комплекс включає в себе і Музей морських катастроф. Віддаючи належне мучеництву і героїзму полеглих на водах, пам'ять про них спонукає до поминання, вселяє надію на порятунок душ, загиблих у світі вічному. Сигнатура Святителя Миколая, об'єднуючи церкву та музей, дає благословення усім, хто знаходиться на морі, віру в порятунок від смерті. – «Море ж освятили ходою твоєю» (Кондак служби перенесення чесних мощей Святителя і Чудотворця Миколая, глас 3).

Архітектурно-художня концепція та монументально-декоративне оформлення храмового комплексу (Народний художник України Анатолій Гайдамака) немов візуалізує ці сакральні та поетичні характеристики. Колористична гама екстер'єру меморіальної церкви відповідає як колірній символіці візантійської естетики, так і опису сьйва Божественної доброти, що спливає від Угодника Божого. В залежності від часу доби, храм світиться сонячним, місячним і зоряним світлом, а у погожі дні мозаїчні панно на його фасадах виблискують всіма барвами веселки. Домінують ніжні кольори весняних троянд і білосніжних лілій, які, відповідно, символізують любов і чистоту. Церкву-маяк увінчує золотистий хрест, встановлений на стилізованому куполі, що нагадує земну сферу, яка підтримується струнким барабаном дзвіниці.

Вся архітектурна конструкція, що складається з трьох рівновеликих частин, виглядає пропорційно, легко і витончено.

В оформленні та декорі використані різні стилеві традиції (від античних до барокових), що, тим не менш, не позбавляє архітектоніку храму граціозної цілісності присутності та утвердження християнського духу.

Середня частина архітектурно-художньої композиції храму присвячена сакральній єдності Святителя Миколая і Матері Божої Марії, що відповідає православному розумінню джерела святості, духовної сили доброти і заступництва. Мозаїчні фігури Богородиці і Угодника Божого, по-середньовічному витягнуті й ретельно декоровані, вписані в хресто-

подібні форми, оперізуючи підкупольний ярус храму з усіх чотирьох сторін світу. Свт. Миколай Чудотворець у традиційно-канонічній манері зображений на східному (вівтарному) фасаді, що дивиться в море, а три інших фасади храму освячує фігура Богородиці, виконана в популярних для українського православ'я образах. Богородиця-Оранта («Знамення») звернена на північну «дорогу до храму» і асоціюється з Орантою Софії Київської і Великою Панагією з ікони київського письма. Ікона Покрова Богородиці із заходу обрамляє центральний вхід у храм і нагадує про заступництво українському козацтву. А Богородиця Афонська, зображена на південному фасаді, знаменує споконвічні зв'язки вітчизняного православ'я з монастирями і церквами святої гори Афон, де свого часу перебували Антоній Печерський та Іван Вишенський – відомі українські духівники.

Кожен з трьох входів у храм відзначений стрункою аркою з колонами, над якими прорізані круглі вікна-«ілюмінатори» храму-корабля. Тому не випадково в розпису аркових козирків використовуються морські мотиви і сюжети, пов'язані з християнською символікою. В обрамленні літаючих і благословляючих янголів можна побачити переплетені хрест і якор на тлі символічної «альфи і омеги»; зняряддя страхів і мук Ісусових; ранньохристиянську символіку Христа у вигляді трьох риб у священному трикутнику і колі; карту зоряного неба, за якою ходили стародавні мореплавці. Всі ці сюжети укладені у стилізовані зображення хрестів різних видів і форм, характерних для історії світової християнської культури. Морська тематика церкви-меморіалу акцентується моделями вітрильних суден, встановлених на доричних колонах з усіх боків храму. Таку ж функцію виконують і справжні якорі, що лежать на «палубі» храмового комплексу і поблизу меморіальної стіни на вічну пам'ять загиблим кораблям і морякам.

Інтер'єр церкви відрізняється світлою чистотою, барвистою декоративністю, сакральною святковістю. Входячи у православний храм, відчуваєш, що він за стилем – український. Про це свідчить розлитий по всьому внутрішньому простору естетичний

дух і художньо-декоративне оформлення всіх площ і обсягів. В орнаментиці і палітрі образних рядів явно присутній т.зв. «рушниковий» стиль української декоративності. Задіяні міфологічні персонажі народної естетики, пов'язані із зображенням архетипних звірів, птахів, рослин, притаманних фольклорній культурі України.

У вищій точці інтер'єру, на внутрішній стороні купола, як і належить, світиться лик Христа-Пантократора, «Вседержителя». Він зображений на тлі восьмиконечної зірки – символ Неопалимої Купини – і, благословляючи, звертається до вірних Своїх зі словами: «Мир вам!» По чотирьох кутах, на підкупольних «вітрилах», згідно з каноном, розташовані чотири євангелісти: Матвій, Марк, Лука, Іоан. Всі вони, разом з Христом у центрі, оточені янголами і різноманітною християнською символікою, що корелює з найдавнішою праслов'янською орнаментикою з трипільським корінням.

Вівтарна частина храму прикрашена чудовим іконостасом, виготовленим закарпатськими майстрами з цінних порід дерева з позолоченою обробкою. У глибині вівтаря, за різьбленими царськими вратами немов пропливає у священному просторі храму Богородиця-Оранта з немовля Ісусом в мандорлі на грудях. В оточенні янголів та архангелів, обрамлена зображеннями святих великомучеників, Вона спокійно дивиться велелюбними і благодатними очима, подаючи надію на порятунок і прилучення до вічного життя.

Вівтар з царськими вратами центрується суворою вертикаллю, де з чіткою ієрархічною послідовністю, під символічним хрестом-якорем з пшеничним колоссям шикуються зображення Спаса Нерукотворного, Святого Духа у вигляді голубки і Христа розп'ятого в оточенні символів Його воскресіння. Багаторазове повторення, навіть накладення символів хреста підсилює ідею еманации Божественної сутності і сходження до Благодаті.

До речі, у храмових розписах інтер'єру використовуються різноманітні культурно-історичні та релігійні форми хрестів: грецькі, візантійські, кельтські, мальтійські, бургундські («андріївські»). Це багатство символіки

розп'яття і воскресіння пов'язано із вшануванням пам'яті всіх моряків, що виходили в море в історії людства.

Не випадково північна сторона стіни внутрішнього храмового простору присвячена біблійній історії Потопу і Ноевого Ковчега. Описаний в Біблії жах затоплення землі – це, фактично, перша відома нам «морська катастрофа», а Ковчег, споруджений Ноем, – найдавніший приклад позбавлення від потоплення людей і навіть тварин – «кожної тварі по парі». На північній стіні, під круглим вікном-«ілюмінатором» зображений сиволосий Ной у німбі святого, який закликає до порятунку від загрози потоплення. До побудованого ним за допомогою Господа ковчегу біжать і летять Божі тварі, щоб зберегти разом з нащадками Адама і Єви творіння Всевишнього на землі.

На південній стороні бачимо Ноя з ковчегом вже на горі Араратській, куди після багатоденних мандрів по безмежному морю-океану пристав врятований Богом корабель із людьми і тваринами. В руках Ноя – біла голубка, як символ Духа Святого, землі обітваної і життя безгріховного, знову дарованого створінням Божим. Зображення обрамлені ликами святих великомучеників.

Головний відеоряд храму – це вівтарні ікони і настінні фрески, що представляють вищий, «тронний» рівень триєдиної Божественної сутності та сонм найбільш прославлених у вітчизняному Православ'ї святих.

Ліворуч і праворуч від царських врат зображені Богородиця і Христос на Троні, які благословляють й оберігають своїх вірних. Характерно, що канонічні композиції Матері і Сина (художник Л.Мищенко) доповнені традиційною українською декоративністю. В оздобленні Трону бачимо елементи народних «вишиванок» і «писанок», а золоті німби оточують світлокрилі янголи, стилізовані в казково-фольклорній манері.

Поряд з Христом (праворуч від Нього) – храмова ікона Свт. Миколая Чудотворця, що має титульне значення. Образ Великого Угодника Божого написаний у канонічному стилі, з використанням традицій української іконографії. Іконописне зображення найбільш

шанованого в Русі-Україні святого відомо нам за найдавнішими українськими іконами, походження яких пов'язане із собором Св. Софії в Києві (1642 г.) і церквою Різдва Богородиці с. Бусовисько Старосамбірського району Львівської області (остання чверть XVI ст.). Крім того, характерними для вітчизняної іконографії є ікони Св. Чудотворця зі Слуцького монастиря (перша половина XVII ст.) і "Святий Миколай з житієм" зі Слобожанщини (кін. XVII ст.). Візантійські й вітчизняні традиції відбилися у представленому вигляді Святителя (він сивий і благий), в його архієрейському убранні, в обов'язковому атрибуті – Євангелії. У верхні кути ікони, з боків від рівноапостольного, вписані променисті зображення Ісуса Христа, що дарує Благодать, і Богородиці, яка заступається за грішних перед Господом.

Далі, направо від Свт. Миколи Мірлікійського, віруючим являється найвідоміший святий землі кримської – архієпископ Сімферопольський Лука (Войсенецький). В миру Валентин Феліксович Войно-Ясенецький народився в 1877 році в Керчі, отрочество і юність провів у Києві. Медик-вчений, хірург і архієпископ, святитель Лука свою лікарську та наукову діяльність розумів як засіб підняти авторитет церкви. Після війни, у 1946 році він був призначений архієпископом Сімферопольським і Кримським, і з перших днів життя в Сімферополі відкрив у себе вдома безкоштовний прийом хворих. Жив скромно, аскетично, присвячуючи себе архіпастирському служінню. У листі до сина писав: «Мое чернецтво з його обітницями, мій сан, мое служіння Богу для мене найбільша святиня і найперший обов'язок» [4, с.53]. Помер свт. Лука 11 червня 1961 року, в день пам'яті Всіх святих в землі Руській осяяних. У серпні 2000 р. місцевошанований святий архієпископ Сімферопольський Лука був зарахований до лику святих Новомучеників і Сповідників для загальноцерковного шанування.

Зліва від Пресвятої Богородиці першою розташована ікона святого Фоки – єпископа, великомученика. Уродженець приморського міста Синопа (кінець I - початок II ст.), був у молодості моряком, часто ходив у плавання.

Прийнявши християнство і будучи єпископом Синопським, відмовився від примусового повернення в язичницьку віру, за що був спалений у лазні. Моці святителя Фоки мають чудодійну силу, а сам він є покровителем моряків, особливо херсонеського і боспорського регіонів. Тому на іконі він зображений з веслом у руках. На честь святителя був названий корабель «Святий Фока», який в експедиції Седова на початку XX століття ходив Льодовитим океаном до Північного полюса Землі.

Крім описаних образів, іконостас храму доповнюють іконописні зображення святого великомученика Пантелеймона Синопського («Цілителя»), святих рівноапостольних Кирила і Мефодія, святих великомучениць Катерини та Варвари. Під іконостасом розміщений декоративний фриз, що облямований і прикрашає вівтарні ікони. У пишній орнаментіци фриза переважають кримські мотиви, що складаються з виноградних грон, рожевих бутонів, інших південних квітів і рослин. Перемежовуючись з крилатими фігурками янголів, вони надають сприйняттю сакральних образів святковий і життєстверджуючий характер.

На всіх чотирьох стінах інтер'єру храму представлені святі образи 40 мучеників севастійських (по 10 ликів на кожній стороні). У зв'язку з меморіальним призначенням поминання пам'яті загиблих на водах, їх образи нагадують історію мученицької загибелі святих (поч. IV століття). Випробовуючи віру сорока воїнів-християн, їх загнали в холодну воду озера, прирікаючи на повільну смерть. Довго стояли приречені на смерть, віддаючи свої душі Богові. Коли один з них не витримав мук розставання з життям і стрімголов вискочив з води, його місце зайняв стражник, який щиро повірив у Христа. І тут з неба опустилися на озеро 40 благоліпних вінків, чим відзначили чудове вознесіння душ мучеників у Царство Небесне, до Трону Господнього. Севастійські мученики поминаються в зображеннях поіменно, поруч з образами інших відомих християнських святих.

Особливу увагу приділено святим Православної Церкви, прославленим з часів Київської Русі. Серед усенародно шанованих святителів і подвижників християнської

віри представлені св. Ольга, св. Володимир, свв. Борис і Гліб, свв. Михайло і Федір. Їхні образи, відтворені у традиційній іконописній манері з елементами неовізантинізму, сяють духовною чистотою і праведністю. Національний колорит зображенням києворуських святих надають «килимова» декоративність і «рушнікова» орнаментика. Весела «писанкова» колористика гармонійно поєднується зі строгим, чітко пропорційним геометризмом. Манера виконання всього образного ряду храмового інтер'єру продовжує кращі традиції Бойчукової школи українського монументального мистецтва – т.зв. «візантинізму».

У творчому осучасненні цих традицій вдало виконані екстер'єрно-інтер'єрні та декоративно-оздоблювальні роботи (робоче проектування – Заслужений діяч мистецтв України Б. Дєдов). Дух українського «візантинізму» присутній у всіх деталях художнього оформлення храмового комплексу, який символізує ковчег порятунку заблукалих душ. Ефект духовного маяка посилюється багаторазово повторюваним мотивом «грецького» хреста, немов би вписаного у квадрат і спрямованого на чотири сторони світу. Підлога церковної споруди і поверхня платформи-палуби встелена мозаїчним орнаментом з гранітних плит взаємодоповнюючих кольорів, що нагадують візерунок «рози вітрів», ідея чого використовувалася у флорентійській архітектурі під впливом Візантії. Вітражі на вікнах-ілюмінаторах цокольного поверху також виконані у стилізованій манері візантійського вітражного мистецтва, відомого і в Київській Русі. Традиційна техніка монументально-декоративного оформлення доповнюється етнонаціональною орнаментикою, українською кольоровою символікою.

Сприйняття храму як ковчега спасіння душ посилюється «корабельною» атрибутикою, яка присутня в інтер'єрних і екстер'єрних експозиціях. Внутрішній підкупольний простір перетинають триси, що підтримують «ліхтарне» панікаділо, які мимоволі асоціюються з корабельними канатами, а якорі і якірні ланцюги по зовнішньому периметру споруди є сусідніми з хрестоподібними опорами «сигнальних вогнів». Також акцентують «корабельну» тема-

тику металеві ланцюжки на арочних входах з лампадками, що світяться вночі. Загальне підсвічування комплексу перетворює храм в маяк віри і надії в темний час доби.

Закономірно, що при виході з церкви через західний фасад віруючі отримують візуальне «благовіщення» від янгола про чудесне спасіння на водах. Розпис внутрішньої західної стіни досить детально розповідає про жахи потоплення і радості позбавлення від нього. Ворожі сили пекла позначаються стилізованими зображеннями драконів і крилатих чудовиськ, виконаних у народній, казково-міфологічній манері. Але багато потопельників повстають з труни або морських хвиль, благають про порятунок, вірячи в Божого Угодника, Великого Чудотворця. Порятунок полеглих на водах символічно представлений фігурою янгола, що сидить на дельфінах і тримає в руках біловітрильний човен, і янголом з численними крилами чарівної птиці грифона.

Від церкви свт. Миколи Чудотворця кількома сходами-«трапами» можна спуститися до Музею морських катастроф. Ідея створення такого музею в цокольному поверсі храму корелює з оповіддю про перенесення мощей Святителя Миколая. Міри Лікійські, де у ковчезі зберігалися святі мощі, було зруйновано турками 1087 року (під час князювання на Русі Всеволода Ярославича в Києві і Володимира Всеволодовича Мономаха в Чернігові). За чудесним явленням образу Угодника Божого християнам в італійському місті Барі, його мощі, на виконання вищого веління, були переправлені сюди для подальшого збереження і чудотворення. «Морем, святителю, биша хода твоя з Мір Лікійських до Бар-граду», – згадується у службі на перенесення мощей свт. Миколая 9/22 травня. В м.Барі був побудований спеціальний храм в ім'я Великого Чудотворця, а його святі мощі поміщено у підземній частині храмової споруди – «крипті». Залучення до духу і чудес Святителя вимагає переходу з верхньої частини церковної споруди в нижню.

Музей морських катастроф в Малорічинському храмі, незважаючи на свій інформаційно-пізнавальний характер, зберігає святість і благоліпність церковного меморіалу.

Повторюючи в плані ідею хрестово-купольної архітектури, він робить церкву немов «плаваючою», насичуючи нижні інтер'єри морською, а саме надводною та підводною образністю.

Архітектоніка музею відтворює корабельні палуби, відсіки, трюми, каюти, переділки. В оформленні використовуються справжні поручні, двері, люки, що були на надводних судах і підводних човнах. Ідейно-образною домінантною меморіалу слугують рятувальні круги з назвами затонулих кораблів і якорі на тлі водної стихії. Відеоряд експозиції складається з фотографій на флотську тематику і відеофільмів, які демонструють таємниці морських катастроф.

Емоційні акценти поставлені на трагічну загибель найбільш пам'ятних у нашій історії суден: теплохода «Адмірал Нахімов», підводних човнів «Комсомолец» і «Курськ». Перед відвідувачами розгортаються дві лінії поминання загиблих разом з кораблями людей. Перша з них, як моторошна ілюзія страшної реальності, веде у підводний світ застиглих корабельних останків. Покручені, вкриті черепашками, водоростями і коралами, окремі частини затонулих кораблів, риби, що пропливають повз у холодно-зеленуватій воді ... І живі люди, які в аквалангах і гідрокостюмах розшуковують те, що залишилося після катастрофи, щоб заповнювати і підтримувати пам'ять.

Друга лінія поминання – морські порти, причали, акваторії, наповнені життям кораблів, йдуть у плавання... І пам'ятники загиблим морякам, як символ надії на їх вічне існування в нашій незабутній пам'яті. Обидві лінії поминання мов би сходяться у поминальній залі, призначеній для здійснення традиційного народного звичаю. Завершується ритуал поминання у круглій альтанці-ротонді, яка дивиться далеко в море з одухотвореної висоти храмової скелі...

Весь храмовий комплекс – це сакральний центр меморіального призначення, споруджений під сигнатурою Святителя Миколая Чудотворця, архієпископа Мірлікійського. Зв'язок храму з пам'яттю загиблих моряків підкреслює підпірна стіна, встановлена з північної частини меморіалу. На стіні, складеній з тисяч смужок гірського каменю, представлені

меморіальні дошки, корабельні дзвони і якоря, що символізують пам'ять про загиблих у морі. Церковного звучання стіні пам'яті надають кармінові лампадки, встановлені поруч з меморіальними предметами. Серед згаданих кораблів і моряків присутні ті, хто безпосередньо пов'язаний з Чорним морем, – наприклад, трагічно загиблі в 1998 році рибалки судна «Шквал». Храмовий комплекс, таким чином, перетворюється в меморіальний центр історії Чорноморського флоту. А церква свт. Миколая Мірлікійського дає не тільки поминання загиблих, але і напуття всім, хто виходить в море, хто шукає спасіння душі в бурхливому океані життя.

Висновки. Храм Святителя Миколая Мірлікійського в с. Малорічинському під Алуштою засяяв духовним маяком для всіх, хто має очі бачити світло істини, добра і

краси. «Царі і князі та стікуться до нього, хай вихваляють його пастирі і вчителі, як доброго пастиря, який є у хворобах лікарем, в бідах – рятівником, грішникам – заступником, для вбогих – живильником, у скорботах – утішником, для подорожуючих – супутником, плаваючим по морю – правителем, нехай всі вихваляють великого святителя Миколая» [цит. по: 5, с. 3-4]. Ці сакральні виміри сиг-

натури Миколая Чудотворця знайшли у храмовому комплексі пам'яті загиблих на водах свою мистецьку імплементацію в архітектурних і монументально-декоративних формах. Єдність релігійних та художньо-естетичних змістів храмових образів викликають неповторний ефект духовної синергії Віри, Надії й Любові у тих, хто потребує спасіння своєї вічної душі.

Література:

1. Акрідіна Г.В. Монументально-декоративне мистецтво православних храмів Одеси : дис. ... д-ра філософії (023 – образотворче мистецтво). Київ, 2021. 209 с.
2. Власенко С. Меморіал пам'яті погибших на водах: Буклет. Б.Г.
3. Личковах В. Український Sacrum: ейдоси і люди під покровом Богородиці. Чернігів: Scriptorium, 2019. 128 с.
4. Поповский Марк. Жизнь и житие Войно-Ясенецкого, архиепископа и хирурга. Октябрь. 1990. № 4.
5. Чудеса святителя Николая, Мирликийского Чудотворца. Москва : Народ. Библиотека, 1995.

References:

1. Akridina H.V. Monumentalno-dekoratyvne mystetstvo pravoslavnykh khramiv Odesy: dys. ... d-ra filosofii (023 – obrazotvorche mystetstvo). Kyiv, 2021. 209 s.
2. Vlasenko S. Memoryal pamiaty pohybshykh na vodakh: Buklet. B.h.
3. Lychkovakh V. Ukrainskyi Sacrum: eidosy i liudy pid pokrovom Bohorodytsi. Chernihiv: Scriptorium, 2019. 128 s.
4. Popovskiy Mark. Zhyzn y zhytye Voyno-Yasenetskooho, arkhyepyskopa y khyrurha. Oktiabr. 1990. № 4.
5. Chudesa sviatytelia Nykolaia, Myrlykyiskoho Chudotvortsa. Moscow: Narod. Byblyoteka, 1995.